

Ryby v Živě aneb v Živě o rybách

Bezesporu hlavní možností, jak sledovat historii oboru a vývoj témat, kterými se v určitých dobách jeho protagonisté zabývali, je rozbor bibliografie. Celkovou úroveň české ichtologie lze hodnotit podle vědeckých publikací, ale zajímavý doplňující pohled může poskytnout rovněž populárně-odborný tisk, tedy i *Živa* – už od poloviny 19. stol., a od r. 1953 vycházející nepřetržitě dodnes.

Na počátku existence *Živy* (vedoucí redaktor Jan E. Purkyně) se v r. 1859 objevil seriál České ryby. Jeho autor Antonín Frič (blíže také článek na str. CXVII–CXVIII) na 55 stranách představil 38 druhů ryb a mihulí známých v té době z našeho území a několik dalších, „o kterých se posud jistě neví, zdali v Čechách žijí, které by zde ale nalezeny býti mohly.“ Za zmínku stojí druhy, které v té době ještě mohly migrovat z moře až do Čech. Text doprovázelo 60 kreseb ryb nebo anatomických a morfologických detailů (jejich ukázky jsou zařazeny i v tomto čísle *Živy*). V r. 1863 A. Frič na seriál navázal příspěvkem Nový druh českých ryb (pouze s jednou kresbou). Dobové faunistické zaměření odpovídalo snaze přiblížit čtenářům souhrn informací o různých skupinách živočichů, takže podobnou formou byli představeni např. čeští obojživelníci a plazi, mlži nebo koryši. Po zániku purkyňovské řady *Živy* krátce vydávalo Muzeum království Českého jako tematické vědecké sborníky. V r. 1870 (pátý svazek) vyšla práce Františka Špatného Rybníkářství čili hospodaření na rybnících. Autor na 108 stranách (bez ilustrací) shrnuje historii tohoto oboru v českých zemích, tehdejší technologické postupy, u nás žijící druhy ryb a jejich „škůdce“ nebo rostliny vázané na rybníky.

V další řadě *Živy* z přelomu 19. a 20. stol. se články o rybách přilíš často neobjevovaly a obvykle byly kratšího rozsahu

v rubrikách Rozhledy, Směs nebo Ze světa. Zprostředkovávaly různé zajímavosti ze zahraničního vědeckého tisku – např. o bahnících v příspěvcích Nový bahník americký (1895, 3), O fylogonii ryb dvojdyšných (1896, 9), O vývoji bahníka amerického (1900, 3) a *Protopterus annectens* (1906, 7). Český cestovatel J. Kořenský přiblížil Rybářství v Žaponsku (1910, 10), A. Frič stručně shrnul Ryby Vltavy v obvodu Prahy (1912, 4) a za upozornění stojí rozsáhlá stať O. Košťála Chov pstruhů a jiných lososovitých ryb v Nedošíně (1912, 9 a 10) s fotografiemi rybích líhní.

Počátek novodobé *Živy* v r. 1953 je spojen s několika zajímavými okolnostmi. Tehdejší politický režim sice na jedné straně propagandisticky podporoval „uveřejňování výsledků pokusů a pozorování lidových výzkumníků“, ale na druhé straně se spolkovou činností např. akvaristů snažil všemožně kontrolovat a regulovat. A tak došlo v r. 1951 i k nucenému zastavení periodika Akvaristické listy. Nový časopis Akvárium a terárium byl založen (zprvu pod redakcí Oty Olivy, viz článek na str. CXX–CXXI) až v r. 1958. Bývalý redaktor Akvaristických listů a nově redaktor *Živy* Oldřich V. Hykeš proto využil *Živu* i jako platformu pro popularizaci (nejen) akvaristiky. Na titulní obálce prvního čísla se tak objevila fotografie skaláry. O. V. Hykeš vedl časopis sice jen krátce (do své smrti v r. 1955), ale hojně v něm publikoval a poskytoval prostor i jiným akvaristům. Z více než 160 Hykešových příspěvků v *Živě* (většinou krátkých až drobných, některé vyšly po jeho smrti) se většina věnovala akvariálním rybám. Z delších šlo např. o Akvárium jako životní prostředí (1953, 1) nebo seriál Podstata akvária a akvaristiky I.–VIII. (1961–64). Není možné věnovat se příspěvkům z tohoto období podrobněji, ale určitě nelze opo-

menout, že zde publikoval i později světově významný ichtyolog Evžen K. Balon (viz str. CXXII–CXXIII v tomto čísle); např. se Stanislavem Frankem se podrobně věnovali postembryonálnímu vývoji „modré akary“ (1953, 2), kdy danou problematiku zpracovali na úrovni vědeckého článku (viz obr. 1).

Éru od poloviny 50. do počátku 90. let v *Živě* nadále doprovázela akvaristická témata (vzácně až do současnosti), ale méně často než za redakce O. V. Hykeše (z autorů např. S. Frank, K. Lohňský, O. Kapler, K. Polák, N. Dokoupil, R. Zukal, I. Petrovický, J. Kadlec, J. Májský, J. Eliáš, R. Slaboch). Seriál Mořské akvárium I.–X. (1969–70) napsal Josef Rusek, později autor článků z oboru půdní biologie. Široké dobové propojení klasické ichtologie, ale i akvaristiky zajišťoval O. Oliva, v letech 1956–94 člen redakční rady *Živy*. Byl autorem více než 80 příspěvků, většinou kratších a přehledových (např. O chovu mořského koníčka, 1956, 5; Je účelné vysazovat cizí ryby do našich vod?, 1958, 4; O proměnlivosti pstruhů, 1974, 2; Létání ryb, 1977, 1 nebo Lezec, 1985, 2). V tomto z „rybologického“ pohledu olivovském období v *Živě* publikovali i mnozí další čeští, případně slovenští ichtyologové. Václav Dyk měl při svém širokém spektru zájmů (blíže v článku na str. CXIX–CXX) i tematicky pestré zaměření článků (ptáci, savci, paraziti aj.). Rybám se věnoval v příspěvcích Siveni v našich vodách (1963, 5), Variabilita zbarvení pstruhů obecných formy potoučnické (1965, 3), Zbarvení a šupinatost našich kaprů (1965, 6) nebo Mník jednovousý v řekách a přehradách (1983, 1). Z ostatních autorů alespoň heslovitě: Milan Peňáz – Význam zvuku v životě ryb (1963, 4), Okounek pstruhový na Kubě (1983, 6); Jiří Vostradovský – Přežijí lososi století? (1972, 1) či Pražská zvířena: Ryby v Pražské Vltavě (1975, 5); Karol Hensel a Karel Pivnička – Cesty za mongolskými rybami I. a II. (1973, 2 a 3); Jan Kubečka – Ryby jezera Bajkal (1987, 6).

V současném období, kdy se členy redakční rady *Živy* stali Lubomír Hanel (r. 1995) a Petr Ráb (r. 2001), se začala objevovat i témata ochrany ryb nebo jejich výzkumu molekulárně biologickými metodami. Tak např. L. Hanel – Výskyt mihulí v ČR a jejich životní nároky (2005, 6), Martin Reichard – Rozmnožování hořavky duhové I. a II. (2004, 6 a 2005, 1) či P. Ráb se spolupracovníky – Chromozomová evoluce štik a blatňáků (1983, 3), Genofond ryb I. a II. (1987, 4 a 5), Ostroretky – ohrožené kaprovité ryby (1998, 5) nebo Příběh sekavce písečného (2003, 6). A závěrem připomeňme, že Purkyňovu cenu za nejlepší článek publikovaný v *Živě* získali P. Ráb za Jak jsem nemohl nepotkat taxonomii (1998, 1) a Juraj Holčík za Jeseter velký: Podarí sa ho zachránit? (2001, 6). Cenu Antonína Friče obdržel E. K. Balon za seriál Svědectví o vztahu se živou fosilií 1.–3. (1999, 4–6).

1 Příklady vývojových stadií plůdku (v článku jich bylo zobrazeno 20) z práce Evžena K. Balona a Stanislava Franka Chov a postembryonální vývoj „modré akary“ *Aequidens latifrons* (*Živa* 1953, 2: 68–72). Z archivu redakce

